

REGISTERBLAD

Namn: Lars Hjelm

Datum: 2007-02-06

Område av riksintresse för naturvård i Uppsala län

Områdesnummer: NRO 03 069

Områdesnamn: GÅRDSKÄRSKUSTEN (inklusive ett delområde)

Kommun: Älvkarleby

Kartblad: 13H NO, 13H SO, 13I SV

Area: Ca 2000 ha

Naturgeografisk region: 26 Skogslandskapet omedelbart söder om norrlandsgränsen

Kust/havsregion: VII Bottenhavet

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsform: Slätt med relativ höjd lägre än 20 m

Riksvärde

Skärgårdslandskap		Flora, fauna
Skog	Löv-barr-blandskog Barrskog Lövskog Naturskog	Flora, fauna
Myrkomplex	Topogent kärr Svagt välvd mosse Sumpskog	Flora, fauna

Värdeomdöme: Gårdskärskusten är belägen nordost om Älvkarleby vid Upplands nordkust och är ett låglänt, kraftigt sönderskuret område med viktiga terrestra och marina naturtyper, en mängd öar, grunda vatten och avsnörda vikar liksom naturskogar, örtrik granskog, skogbevuxen myr, rikkärr, högörtängar och kalkrika gräsmarker. Området har höga botaniska och zoologiska värden. I våtmarkerna finns t ex gölgröda och blodigel, flugblomster och sumpnycklar. EU –arterna gulyxne, citronfläckad kärrtrollslända, trana, skräntärna, fiskgjuse, havsörn, bivråk och spillkråka förekommer i området.

Huvudkriterier:

- A Område med framstående exempel på naturtyper som särskilt väl visar landskapets utveckling såväl på land som i vatten
- C Område med sårbara naturtyper och arter
- D Område med rik flora och fauna

Stödkriterier: Storlek, mångformighet, kontinuitet, representativitet, raritet, betydelse för flora och fauna

Förutsättningar för att områdets värde ska bibehållas: Skogsbruket bör anpassas till de höga naturvärdena i området. Spridning av t.ex. aska och gödningsämnen i skog, gräs - och våtmarker bör inte ske då det ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning. Bevarandet av våtmarkernas värde

kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. För att bevara möjligheten till naturlig avsnörning av havsvikar bör ingen muddring av trösklar i vikar och fjärdar ske. Stor restriktivitet till muddring överhuvudtaget med hänsyn till de biologiska värdena på bottenarna av laguner, vikar och sund.

Säkerställande: Natura 2000, klass I i Länsstyrelsens naturvårdsprogram. Reservatsbildning pågår. Strandskydd 300 m. Mararna ingår i Naturvårdsverkets myrskyddsplan.

Områdets huvuddrag: Gårdskärskusten är ett mångformigt område som karakteriseras av naturlig primärskog i landhöjningskust, örtrik granskog, naturskogspartier, skogbevuxen myr, rikkärr, högörtängar, kalkrika gräsmarker, långsmala österjsövikar, laguner samt grunda vikar och sund. Mararna är ett småflikigt myrkomplex som domineras av rikkärr och extremrikkärr med inslag av bl a kalkfuktängar, småsjöar, mindre mossepartier och ett flertal barrskogsbevuxna moränholmar. Gårdskärskusten har höga botaniska och zoologiska värden. I de olika avsnörningstadierna av havsvikarna finns bl a havsnajas, rödsträfs, tuvsträfs, borstnate, knoppslinga, hornsärv och hjulmöja. I gölarna och våtmarkerna påträffas t ex gölgroda, större vattensalamander, blodigel, kransalger, kärrklomossa, axag, flugblomster, gulyxne, sumpnycklar och större agatsnäcka.

Här finns flera unika serier av avsnörningsstadier från juvenila flador till helt avsnörda vatten, s.k. glosjöar. Den marina miljön karaktäriseras i mycket hög grad av dessa naturtyper. De olika stadierna är representerade i flera olika storlekar, från bara några hundra kvadratmeter upp till flera hektar. Området hyser många laguner och flera stora grunda vikar vars bottenpografi ger förutsättning för nya laguner i framtiden. Stora delar av den marina miljön är mycket grund och det förekommer en mängd öar med häckande sjöfåglar som t.ex. skrântärna, silvertärna, fisktärna, skedand, snatterand, ros Karl, storskrak och grågås.

Vattnet i området är starkt påverkat av Dalälven och det finns en påtaglig salthaltsskillnad mellan delområdena norr och söder om Sjalgrund. Bortsett från vikar som exponeras direkt mot öppet hav består bottenarna av mjuka sediment. De mest skyddade, grunda miljöerna domineras av havsnajas och rödsträfs. Den senare är ofta den enda undervattensväxten i de helt avsnörda, mindre gölarna. Större, djupare laguner och vikar hyser framför allt borstnate, knoppslinga, hornsärv och hjulmöja. Flera gölgrodepopulationer finns i området. Dessa djur är starkt beroende av de senare avsnörningsstadierna, mindre gölar, som snabbt värms upp under våren. Muddring av trösklar i området skulle starkt påverka tillgången på gölar och småvatten i framtiden.

Förutom de marina områdena finns också rika landmiljöer med gräsmarker, myrmarker och skogar. Skogarnas naturvärden varierar i området men flera delar har naturskogskaraktär. Skogens struktur är påverkad av den pågående landhöjningen och närmast vattnet finns förstagenerationsskog, d v s naturliga skogar som är första generationen skog efter det att marken steg upp ur havet. Dessa skogar är endast i liten utsträckning påverkade av skogsbruk. Naturtypen inrymmer hela den naturliga busk- och skogssuccession som uppkommit genom landhöjningen i relativt sen tid. Typen omfattar olika barr-, löv- och blandskogar samt busksnår och till viss del även våtmarker på stränder. Skogen har en rik biologisk mångfald och t.ex. finns här guckusko, blodnycklar, skogsnycklar, myggblomster, tibast, skogssvingel, skogskorn, bombmurkla, violgubbe, bitter taggsvamp, koppartaggsvamp, fransig, fyrflikig och rödbrun jordstjärna, alpraktbagge, mindre hackspett, spillkråka, nötkråka och sidensvans.

Närmast vattnet finns steniga stränder och strandängar som hålls öppna av isskrivningen och lite längre upp en buskvegetation med bl.a. havtorn som följs av lövträd med al och björk. Därefter kommer barrträden in med gran och tall.

Skogarna är rika med mycket död ved, flerskiktad och mosaikartad struktur och varierande trädslagsammansättning. Inom hela området finns döda eller döende enar som vittnar om att skogen tidigare var betydligt öppnare. På större hållområden finns tallskog med grova tallar och döda träd. Tallarna har en medelålder på över 200 år, varav många exemplar är betydligt äldre. Här finns inslag av såväl liggande som stående död ved. Strandnära, längst i nordost och exponerat mot Bottenhavet, ligger det största området och här är träden präglade av det vindutsatta, vatten- och näringsfattiga läget. I låglänta delar förekommer sumpskog. Bl a på Sjalgrund finns yngre sumpskogspartier av barrblandskog. Större delen av Sjalgrund är berörd av produktionsinriktat skogsbruk. Dessa skogar har idag en varierande karaktär med

vissa delar som ändå har en mosaikartad struktur tack vare håll- och våtmarksinslag. Tall och gran dominerar men lövträd förekommer ställvis rikligt.

Kalkgräsmarker, artrika betes- eller slåtterpåverkade gräsmarker vars växter är påverkade av den kalkhaltiga marken, finns på flera ställen i området. De hyser en stor mångfald av örter, bl a orkidéer. Kalkgräsmarkerna är beroende av regelbunden hävd och röjning av igenväxningsvegetation för att inte växa igen. De är också känsliga för ökad näringstillförsel eftersom det leder till att örtrikedomen slås ut till förmån för snabbväxande högvuxna arter. Därför ska inte marken gödslas.

I området finns flera våtmarker där extremrikkärren Mararna och Sjalgrundsmysen är de mest kända med stor mångfald av skyddsvärda arter.

a) Mararna är ett småflikigt myrkomplex som domineras av rikkärr och extremrikkärr med inslag av bl a kalkfuktängar, småsjöar, mindre mossepartier och ett flertal barrskogsbevuxna moränholmar. De grunda sjöarna har svagt brunfärgat vatten och hyser gölgroda och blodigel, samt stora bestånd av kransalger. Extremrikkärren är förhållandevis enhetliga med kärrklomossa, prakt - och guldspärrmossa samt bl a axag, klubbstarr, flugblomster, gulyxne och sumpnycklar. På kalkfuktängen växer även majviva och kärrknipprot. Vid bäckflödet i söder finns knottblomster.

Anmärkningar: Delar av området är berört av dikning och avverkning. Ingreppen har dock en begränsad inverkan på de ovan beskrivna delarna.

Referenser:

Länsstyrelsen i Uppsala län, 1972: Naturvårdsinventering, del 7. Älvkarleby kommun.
Länsstyrelsen i Uppsala län, 1986: Inventering av våtmarker i Uppsala län. Medd. 1986:1
Länsstyrelsen i Uppsala län, 1987: Naturvårdsprogram för Uppsala län. Medd. 1987:2.
Naturvårdsverket, 1994: Myrskyddsplan för Sverige.